

Ton Goeman

Naast NORMS ook MYSFS in het veranderende dialectlandschap en het regiolect

Abstract

Contrary to expectations, NORMS (Non Mobile Older Rural Males) are not the repository of real dialect. The development of dialects is in a constant flux and the situation within dialects has always been variable. The influence of social characteristics of speakers on their dialect characteristics is not always given. They may be present, even in different degrees or not present at all. It has been supposed that this last state of affairs (no presence of influence) should be an artifact of over- or undersampling of speakers of a certain sex, age or social class. Daan (1963) has been the first in the Netherlands in presenting an analysis of the social make up of the speaker sample of the Amsterdam Dialect Questionnaires in the beginning of the sixties, but in dialectology, correlations of such data with speaker's dialect characteristics have been made rather anecdotally on the behavior of persons pooled into groups (the notable exception is Daan en Heikens 1976 sociodialectological study). Correlation of these characteristics on the level of the individual has been rare in dialectology.

In this article we do just that, and we show that slight over- or under-sampling does not necessarily lead to a significant role for the geographical position of dialects at the expense of possible significant social characteristics. On the contrary, the value of significant structural dialectinternal characteristics remains the same. This means that, within and across, dialects, variable as they have been in the distributions of linguistic features now and over time, are not necessarily developing into a regiolect witnessing data on t-deletion in North Eastern Dutch dialects. Middle Class and Higher Class speakers, although 'contaminated' by the standard language, and although there is a remarkable postadolescent age-effect (apparent time), show remarkable stable dialect features in the sense of a geographical dialect.

Since the dialect internal factors on t-deletion embody the effects of historical wordstructure, the fact that the values of significant structural dialect internal characteristics remain the same (and significant as well)

when social factors are added as explanatory variables, implies a certain real time stability which makes transmission of the patterns over generations possible.

1. Inleiding

Het idee regue bestaat dat dialectologen een al te specialistisch oog hebben voor sociale verhoudingen die het taalgedrag beïnvloeden. Dialectologen zouden zich bij voorkeur richten op NORMS: Nonmobile Older Rural Males (Chambers and Trudgill 1980). Hoppenbrouwers (1990: 9, 84) verwoordt de diachronisch-geografische motivering van dit idee. Door de snelle maatschappelijke veranderingen is het dialect als plaatselijke variëteit een aangelegenheid voor oudere plattelanders geworden en de tussentaalvormen die tussen standaardtaal en dialect gegroeid zijn, hebben inmiddels hun maximale omvang bereikt op het verstedelijkte platteland ten koste van het dialect dat enkel, maar reeds aangetast, nog bij de NORMS te vinden is. Wil je dus echt dialect eliciteren dan moet je bij een immobiele, oude, mannelijke plattelander zijn. Dit is wel juist als het gaat om archaische (agrarische)vaktaal, maar honderd jaar geleden waren er ook reeds oude boeren met dialect waarvan gezegd werd dat het op sterven na dood was. Natuurlijk verandert er veel, ook in een taal of een dialect: woorden verdwijnen en komen, de uitspraak verandert lichtelijk of ingrijpender, er is invloed vanuit een naburig dialect of vanuit de standaardtaal, maar dat hoort nu eenmaal bij een levende taal. Zo heeft de voor het Nederlands ingrijpende verandering van vocaalverlenging in open syllabe een veel groter aantal lange vocalen opgeleverd, maar dat proces duurde van 800 tot 1300 en was toen nog niet overal voltooid (Goeman 1999: 324). De klok staat voor iedere generatie opnieuw permanent op vijf voor twaalf. Er is een onuitroeibare behoefte om de taaltoestand als een statisch gegeven te zien, hetgeen veroorzaakt wordt door de beperkte tijds-horizon die iedere generatie kan overzien. Iedere generatie grootouders heeft altijd al gezegd dat hun kleinkinderen niet meer het echte dialect (het hunne) spreken en de kleinkinderen vinden hun grootouders ouderwets. Het kan een mobiele jongere Twentse vrouw (Groningen, Betuwe, suburban Nijmegen) zelfs binnen haar eigen generatie overkomen door haar niet-mobiele dialectsprekende familie qua dialectgebruik als ouderwets beschouwd te worden. Er zijn blijkbaar ook MYSFS (Mobile Younger Suburban Females) met 'echt' dialect.

Maar als we even afzien van dit laatste paradoxale en, toegegeven, anecdotische geval, is het echt wel zo dat dialectologen zich bij voorkeur laten richten door de richtlijn: zoek de NORM voor de dialectnorm?

Dat blijkt lang niet altijd zo te gaan en bovendien is het sterk landsbepaald. De Engelse dialectologie kende deze voorkeur heel duidelijk zoals blijkt uit de informantenkeus voor de Survey of English dialects, maar in Nederland was dat zeker niet het geval.¹

Jo Daan (1963) is in Nederland de eerste geweest die een verantwoording en analyse heeft gegeven van de achtergrondkenmerken van de informanten (naar de situatie van 1956) van het Amsterdamse ‘Dialectenbureau’. Zij is ook een van de eersten geweest die sociolinguïstisch onderzoek geëntameerd heeft (Daan en Heikens 1976). Tussen haakjes: het is buitengewoon jammer dat Jo Daan door kortzichtigheid van de beoordelende autoriteiten nooit in staat is gesteld een door haar met sociaal geografen en demografen ontworpen sociologisch onderzoek van stadstaalvarianten in Amsterdam van de grond te tillen. Dit in de jaren 1950 geconcipeerde onderzoek zou het eerste grote sociolinguïstisch onderzoek hebben kunnen zijn, vóór het onderzoek van Labov in New York.

Een analyse van het informantenbestand, als gegeven door Jo Daan, is pas weer voor de informanten van 1978 herhaald (Gerritsen 1979). Uit deze analyses blijkt dat de Nederlandse dialectologie niet de dialectnorm bij de NORM zoekt, maar dat er ook behoorlijk wat MYSFS als informant aangetrokken zijn. Zie tabel 1. De RND en het GTProject zijn veldwerkprojecten.

Tabel 1

	Female %	Age %0-30	Age %30-60	Age %60+	Nonrural %Middle Class
1956	15	9.1	48.8	42.1	68.6
1978	26	27.2	21	51.8	52.1
RND 1925-1980	23.1	28.7	45.7	25.6	47.9
GTP 1980-1990	30.8	0.25	41.5	58.25	68

Meer dan 20% is vrouw, meer dan de helft is jonger dan 60 jaar en minder dan de helft is in ieder geval geen agrariër. Er is dus zeker geen algemene

¹ Zie Johnston (85) voor een aantal Europese landen, Hagen (1995) voor de RND-enquete en Goeman (1999) voor de RND-enquete alsmede het Goeman-Taeldemanproject.

voorkeur voor zestig-plussers. Voor het GTPproject is een uitgebreide analyse gemaakt voor het Nederlandse deel van de informanten (Goeman 1999). Dat project is alleen voor de jongste leeftijdsgroep atypisch want die is erg ondervetegenwoordigd. Maar daar staat tegenover dat de verdeling van de sociale klassen die in de Nederlandse populatie benadert. En ondanks de ondervetegenwoordiging van vrouwen heeft het GTPproject toch het grootste aantal vrouwelijke informanten. De Middle Class is zeker geen NORM. Er zijn dus relatief een groot aantal vrouwen en groot aantal midden klas- en hogere klasse sprekers (resp. 68% en 17%). Als de bovenvermelde stelling over de gebondenheid van dialectgebruik aan NORMS juist is, zou met deze informanten de kans op echt dialect vrijwel verkeken zijn. Niets is minder waar; er blijken juist duidelijke van elkaar afgrensbare patronen van dialectkenmerken en hun taalinterne condities met deze informanten naar voren te komen. Dat is zowel op het vlak van de morfologie (werkwoordsuitgangen), van de morfo(fono)logie (t-deletie) als op het vlak van de uitspraak (zachte /g/) het geval (Goeman 1999). Voor de fonologie kan verwezen worden naar de Fonologische Atlas van de Nederlandse dialecten (1998), waar duidelijke patronen te onderkennen vallen.

Het blijkt zelfs, zoals bij t-deletie in het Rivierengebied, dat sociale variatie gemeten door leeftijd, sociaal-economische positie en geslacht niet bijdraagt aan de verklaring van het taalgedrag in kwestie (Goeman 1999).

F. Hinskens heeft de veronderstelling geuit dat de geografisch evenwichtige spreiding zou bewerken dat de sociale kenmerken relatief minder doorslaggevend blijken omdat die een minder evenwichtige spreiding vertonen.² De geografie is dan vanzelf doorslaggevend ten opzichte van de sociale factoren, en men kan dan ook verwachten dat er een patroon ontstaat dat alle kenmerken van echt dialect heeft.

Toch is het niet zo dat de sociale variatie geen rol speelt in dit staal van informanten: ze doet dat wel degelijk bij de realisatie van de zachte /g/, daar spelen sociale positie en geslacht wel degelijk een duidelijke rol (Goeman 1999:73): vrouwen gebruiken meer zachte /g/ dan mannen en naarmate er sprake is van een hogere sociale positie wordt er ook meer zachte /g/ gebruikt. Leeftijd speelt evenwel geen rol. De minder gunstige verdeling van de sociale kenmerken in ons staal verhindert dus niet dat hun effect significant tot uiting komt. Nu is het wel zo dat bij deze analyse van het zachte /g/-gebruik de geografische variabele buiten beschouwing is gelaten, waarmee de veronderstelling van Hinskens nog niet ondervangen is.

---

² Frans Hinskens heeft dit probleem helder gesignaleerd (openbare verdediging Goeman 1999).

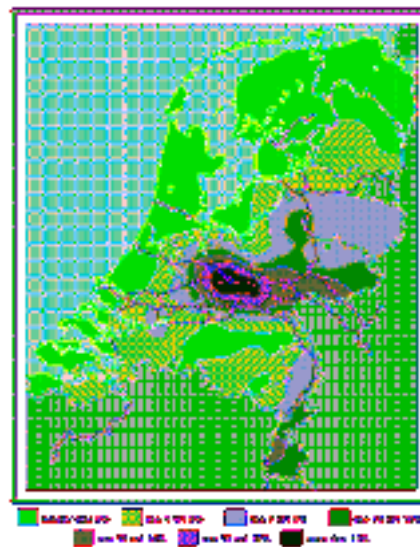
Naast NORMS ook MYSFS in het veranderende dialectlandschap en het regiolect

Daarom ga ik in het vervolg na hoe het met de invloed van sociale variabelen zit buiten het Rivierengebied bij t-deletie. Ging het voor het Rivierengebied en Holland in Goeman (1999)³ om alle gevallen van t-deletie over het gehele lexicon, en zonder daarbij intern-talige variabelen te betrekken, in deze nieuwe analyse gaat het om de Noordoostelijke dialecten en worden er intertaalige factoren naast de externe geografische en sociale factoren in rekening gebracht. Het zal blijken dat de sociale factoren soms wel en soms niet van belang zijn.

2. Het noordoostelijke dialectpatroon van t-deletie

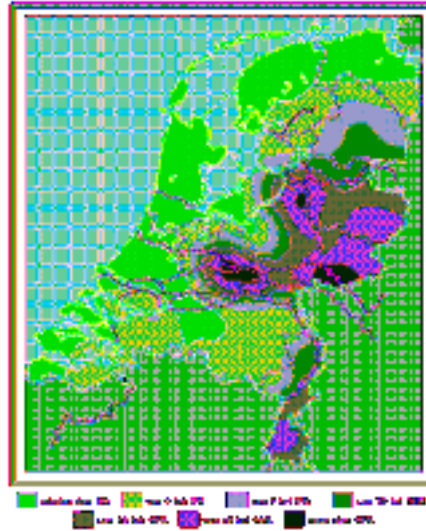
Dialectverschijnselen vertonen een inherente variatie en t-deletie is daar geen uitzondering op. In de Noordoostelijke dialecten vinden we t-deletie in overwegende mate bij in de 3e persoon enkelvoud van werkwoorden in het presens. En daarbij is er een groot onderscheid naar werkwoordsklasse. Het patroon is grosso modo als volgt: bij zwakke werkwoorden is er in de noordoostelijke dialecten maar in zeer beperkte mate sprake van t-deletie, meer bij onregelmatige werkwoorden (bijv. *brenge*, *bracht*, *gebracht*), en het meest bij de zogenaamde sterke werkwoorden die hun verleden tijd met vocaalwisseling vormen (bijv. *nemen*, *nam*, *namen*, *genomen*). Als illustratie van deze toenemende mate van t-deletie dienen kaart 1-3.

Kaart 1: t-deletie 3sing bij
zwakke werkwoorden

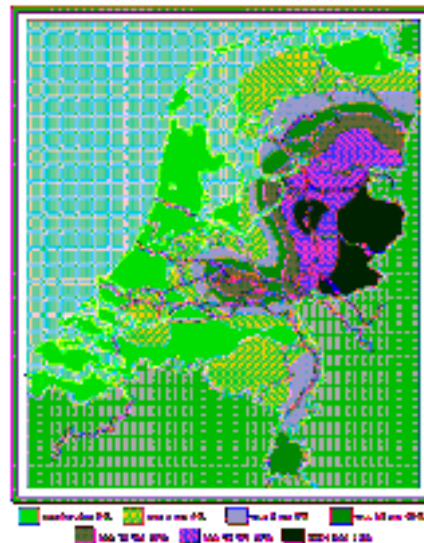

³ Zoals daar in hoofdstuk 2. In hoofdstuk 11 komen wel intertaalige factoren naast geografische (gegroepeerd tot Hollands en Betuws) aan de orde.

Kaart 2: t-deletie bij onregelmatige
werkwoorden

Kaart 3: t-deletie bij sterke
werkwoorden

Er is een toenemende frequentie van t-deletie naar gelang werkwoordklassen, gaande van kaart 1 naar kaart 3. Bij zwakke werkwoorden lijkt het dialectpatroon op dat van t-deletie bij nomina: namelijk concentratie in het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied. Het patroon bij de sterke werkwoorden is dat van een veel hogere frequentie, zowel in het oosten als het noorden en het patroon van de onregelmatige werkwoorden valt hier min of meer tus-

senin. Het patroon van de sterke werkwoorden is geheel eigensoortig en hangt samen met de structuur van de sterke werkwoorden in noordoostelijke dialecten.

3. Taalstructurele factoren en t-deletie

Binnen de klasse van de sterke werkwoorden bestaan ook weer grote verschillen. Die hebben te maken met de structuur van de afzonderlijke klassen (7) die momenteel deels nog historisch bepaald is. Aan de details daarvan, en aan de beschrijving van de intertaalige factoren ga ik hier voorbij; ik verwijs naar de uitgebreide bespreking door Goeman (1999). Hier volstaat het feit dat de verschillende werkwoordklassen niet alleen afzonderlijke patronen van t-deletie vertonen, maar dat ook de patronen van de intertaalige factoren die t-deletie beïnvloeden, naar klasse kunnen verschillen. Sommige werkwoordklassen gaan samen op: zo vormen klasse 1-3 min of meer een groep, en hetzelfde geldt voor klasse 4-6 en voor klasse 7 en de zwakke werkwoorden. Dat komt omdat de huidige intertaalige factoren die werken op t-deletie deels door de historische en klassegebonden structuur van de werkwoordstammen bepaald werden.

Een aantal werkwoorden heeft zijn korte vocaal behouden, er zijn kwalitatieve verschillen tussen 3sing en de rest van het paradigma doorumlaut, breking of verkorting, waardoor alternanties ontstaan zijn als *èètn* - *èt* (eten-eet: open syllabeverlenging (OSL) in inf), *loopm* - *löp* (lopen-loopt:umlaut), *loopm* - *lop* (idem: verkorting), *beedn* - *but* (bieden-biedt: breking⁴).

Ook de sonoriteit van het stamconsonantisme speelt een rol, van minder naar meer: occlusief, fricatief, nasaal, liquida, glide, naast de stemloosheid of stemhebbendheid. In sommige gevallen, namelijk als het niet de hoofddefinitie van de desbetreffende klasse uitmaakt (bijv. Klasse 1 heeft altijd historisch lange vocaal: *bijten*, Klasse 5 heeft altijd historisch korte vocaal: *geven*) kan ook nog een effect van het historisch vocalisme aangetoond worden (oorspronkelijk lange of korte vocaal). De volgende taalinterne, structurele factoren spelen een rol: historisch vocalisme, stemloos/stemhebbendheid van de stamconsonant, sonoriteit van de stamconsonant, verkorting/verlenging van de stamvocaal (kwantiteitsverschil tussen 3sing en overige vormen) en kwaliteitsverschil van de stamvocaal (3sing tegenover an-

---

⁴ Breking is het verschijnsel dat in een paradigma de stamvocaal zich qua hoogte richt naar de hoogte van de suffixvocaal (lage suffixvocaal > lagere stamvocaal; hoge suffixvocaal > hogere stamvocaal). In het geval van *bieden* was de oorspronkelijke alternantie *beedn*: /eo/ met suffixvocaal /a/ tegenover *but*: /iu/ met suffixvocaal /i/. Dit is dus anders danumlaut, waar de alternantie primair achter-voor is en niet primair hoog-laag.

dere vormen). Daarnaast nemen we in de analyse de geografische positie mee zoals gedefinieerd door de twee geografische coördinaten west-oost en zuid-noord. De afhankelijke variabele t-deletie wordt in deze analyse, in tegenstelling tot Goeman (1999), wèl logistisch getransformeerd. Dit is noodzakelijk vanwege het specifieke karakter van deze variabele.

4. Sociale factoren en t-deletie

Zoals gezegd, worden de volgende sociale variabelen in de analyse opgenomen: geslacht, leeftijd en beroepsprestige. Een globale beschrijving is in de inleiding gegeven, een uitgebreide bespreking van de drie sociale variabelen en van hun verdelingen in ons staal (GTP) is te vinden in Goeman (1999). Opgemerkt kan worden dat de leeftijdsverdeling die van een normale verdeling benadert, het gemiddelde is alleen opgeschoven naar 61 jaar. De beroepsprestigeverdeling is eveneens normaal en benadert bovendien die van de sociale klasse-indeling in de Nederlandse populatie: vergelijk de CBS klasse-indeling op basis van hoogst genoten opleiding. Zoals reeds opgemerkt naar aanleiding van tabel 1, is in ons staal de verdeling man - vrouw niet gelijk (vrouwen 31%).

5. Resultaten

Het kenmerk van deze nieuwe analyse ten opzichte van die in Goeman (1999) is, dat hier de afhankelijke variabele t-deletie logistisch getransformeerd is⁵ en dat er drie sociale variabelen zijn toegevoegd. Ten opzichte van de resultaten van Goeman (1999) met betrekking tot de taalinterne structurele en taalexterne factoren die t-deletie bepalen zijn er slechts minimale verschuivingen in de schattingen voor sterkte van de invloed van de taalinterne en geografische factoren te constateren. Vergelijk de, gestandaardiseerde, schattingen uit tabel 2 met dezelfde schattingen in Goeman, (1999: appendix 8). De waarde van de schattingen voor de invloed van de geografische variabelen verschillen pas in de tweede decimaal⁶ en de orde van grootte is dan enkel 1 tot 3 punten. De richting van het verband (positief of negatief) blijft in alle gevallen hetzelfde.

Dat betekent dat de verdiscontering van sociale variabelen in deze nieuwe analyse praktisch geen invloed heeft gehad op de waarden van de andere factoren. Aangezien de taalinterne factoren voor een groot deel de belicha-

---

⁵ Hier kom ik tegemoet aan het bezwaar van E. Wattel tegen de eerste analyse (openbare verdediging van Goeman (1999)).

⁶ Ze vallen 13 maal iets hoger uit en 9 maal iets lager.

Naast NORMS ook MYSFS in het veranderende dialectlandschap en het regiolect

ming zijn van historische ontwikkelingen in de woordstamstructuur is daarmee een zekere stabiliteit over sociale groepen en generaties gegeven. Deze stabiliteit garandeert dat in het taalverwervingsproces de bestaande structuren worden doorgegeven en aangeleerd.

Tabel 2: factoren (gestandaardiseerd) die werken op t-deletie (logistisch getransformeerd) per werkwoordsklasse

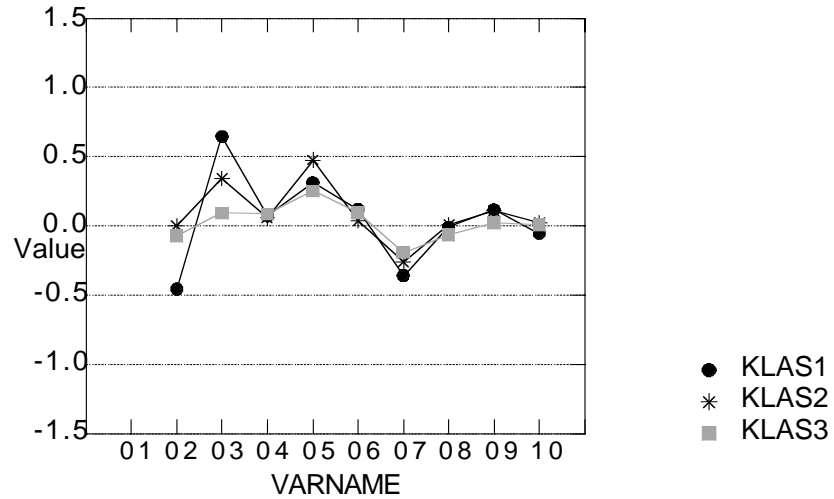
variabele	Klasse 1	Klasse 2	Klasse 3	Klasse 4	Klasse 5	Klasse 6	Klasse 7	Onreg. Ww.	Zw. Ww.
histleng							-0.220		-0.103
stem	-0.456	-0.000	-0.071	1.223	0.566	0.154	-0.284		0.085
sonor	0.645	0.345	0.093	-1.342	-0.714	-0.522	-0.106		-0.140
verkverl	0.072	0.061	-0.086	0.143	0.126	0.296	0.080	0.237	0.116
kwal.	0.314	0.477	0.253	0.252	0.271	0.310	0.338	0.434	0.246
WestOost	0.121	0.039	0.096	0.182	0.140	0.085	0.052	-0.107	0.084
ZuidNoord	-0.359	-0.261	-0.193	-0.289	-0.213	-0.200	-0.172	-0.115	-0.171
Geslacht	-0.009	0.011	-0.064	0.014	-0.017	-0.019	-0.005	-0.042	-0.017
Leeftijd	0.117	0.107	0.024	0.116	0.048	0.053	0.055	<i>-0.147</i>	0.006
Beroepspr.	-0.054	-0.020	0.009	0.008	-0.028	0.029	-0.017	-0.007	0.013

vet = niet-significant   *cursief = mogelijk wel significant (p = 0.0521).*

In deze nieuwe analyse blijkt (tabel 2) dat in Klasse 2 de coördinaat west-oost niet meer significant is, dat was in de analyse van Goeman (1999) nog wel het geval. Het is dus zo dat in het GTP-staal de sociale variabelen het wel degelijk kunnen ‘winnen’ van de geografische. Een aanwijzing daarvoor hadden we al in de niet-significantie van de geografische variabele bij de onregelmatige ‘zwakke’ werkwoorden (Goeman 1999: appendix 8) en de al gebleken significantie van de sociale variabelen bij de zachte /g/. Een groepering van werkwoordsklassen op basis van het patroon van de waarden van de verklarende variabelen wordt gegeven in figuur 1-3.⁷

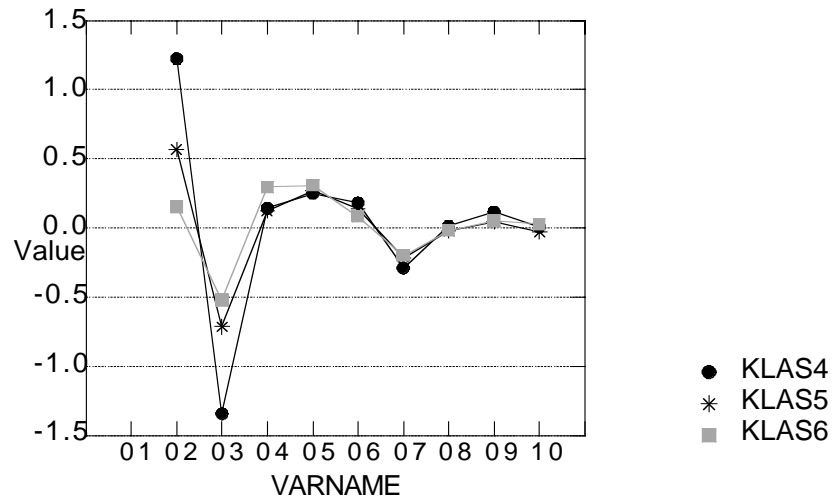
⁷ Deze patronen vormen het spiegelbeeld van van die in Goeman (1999: 341-342): daar werd t-behoud weergegeven, hier, in dit artikel, gaat het om t-deletie.

Figuur 1: Effect van verklarende waarden op t-deletie, sterke werkwoorden
Klas 1-3

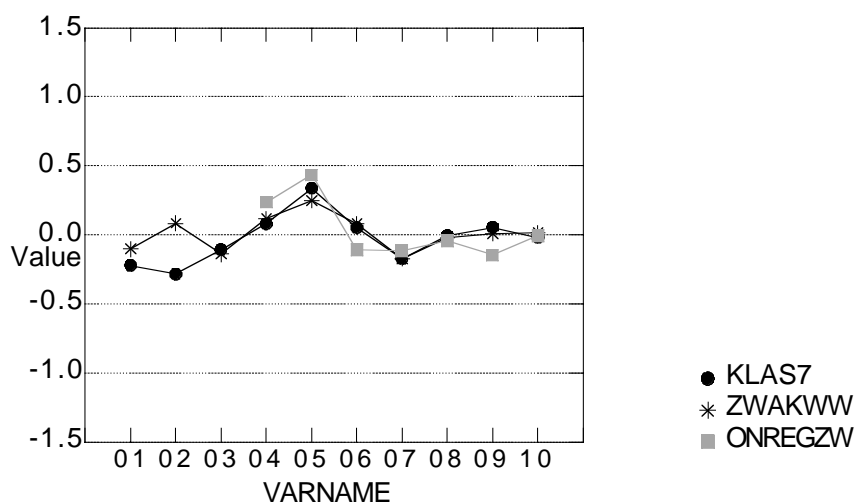
01 = histleng, 02 = stem stamcons., 03 = sonor.stamcons., 04 = verk.verl.stamvoc., 05 = kwaliteitsversch. stamvoc., 06 = WestOost, 07 = ZuidNoord, 08 = Geslacht, 09 = Leeftijd, 10 = Beroepsprestige

Figuur 2: Effect van verklarende waarden op t-deletie, sterke werkwoorden
Klas 4-7

Verklaring VARNAME: zie figuur 1.

Figuur 3: Effect van verklarende waarden op t-deletie, sterke werkwoorden
Klas 7, zwakke werkwoorden en onregelmatige zwakke werk-
woorden

Verklaring VARNAME: zie figuur 1.

Keren we terug naar tabel 2, waar de niet-significante variabelen vet gemarkeerd zijn. Het geslacht van de informant is slechts een significante factor in klasse 3 (vrouwen gebruiken wat meer t-deletie dan mannen), daarentegen beroepsprestige uitsluitend in klasse 1 (hogere sociale klasse wat minder t-deletie). Bij beroepsprestige kan dat niet aan een bijzondere verdeling liggen, de verdeling benadert een normale verdeling en is globaal gezien gelijkvormig aan wat in de Nederlandse populatie aangetroffen wordt. Uit dien hoofde zijn er dus geen vertekeningen te verwachten. Sociale factoren spelen geen rol bij t-deletie in de klassen van de zwakke werkwoorden en van de onregelmatige werkwoorden. Het totale beeld over alle werkwoordsklassen houdt in dat sociale stratificatie en geslachtsspecifieke factoren nauwelijks een rol bij t-deletie spelen.

Leeftijd is wel een significante factor en wel in klasse 1, 2, 4, 6 en 7; maar niet in klasse 3 en 5. Daarmee is er een aanwijzing voor taalverandering volgens apparent time: jongere sprekers vertonen naar verhouding minder t-deletie, oudere meer. Die jongere sprekers zijn in ons staal dan wel post-adolescenten. Het bijzondere is dat hun taalverandering zich pas na het 25ste tot 30ste levensjaar voltrekt. Toegegeven, de extra verklarende waarde van de sociale variabelen is laag, net als bleek voor het Rivierengebied en Hol-

land (Goeman 1999). De R^2 waarden leveren een indicatie op van maximaal 2% (meest minder) extra verklaarde variantie. Maar in onze huidige analyse treffen we voor de noordoostelijke dialecten wel significante sociale effecten, terwijl die in Holland en de Betuwe allemaal niet-significant waren.

Het mag verbazing wekken dat de sociale effecten niet op een uniforme wijze in alle woordklassen op dezelfde manier doorwerken. Toch is dat niet zo vreemd als het lijkt. Bovenop de fonologische regelmatigheid die we aantreffen kan er ook nog sprake zijn van t-deletie die specifiek aan bepaalde werkwoorden gebonden is; een soort van lexicale diffusie. Het deel onverklaarde variantie ($1-R^2$) laat daarvoor ruimte.⁸

6. Conclusie

Ondanks hun naar verhouding bescheiden extra bijdrage aan de verklaring van t-deletie spelen sociale factoren een rol in de t-deletie bij sterke werkwoorden in de noordoostelijke dialecten. Leeftijd is daarbij de meest doorslaggevende factor. Er zijn evenwel grote verschillen naar gelang de sterke werkwoordsklasse.

Leeftijd kan het effect van een geografische variabele wegdrukken. Daaruit volgt dat het GTP-staal geen overmatige vooringenomenheid vertoont ten gunste van geografisch bepaald dialect. Bovendien is het GTP-staal duidelijk niet op de NORM-norm gebouwd. Als intertaalige factoren, naast geografische toch de doorslag geven, zoals bij t-deletie in de Noordoostelijke dialecten het geval is, dan betekent dit, dat echte dialectvarianten nog steeds buiten de NORM-norm aangetroffen kunnen worden, dus ook bij MYSFS (Mobile Younger Suburban Females). Dat is de categorie die mede gaat zorgen voor de eerste talige socialisatie voordat de invloed van de peer-group sterk doorslaat.

De effecten van de historische woordstructuur blijven stabiel als de sociale variabelen mee worden verdisconteerd. Deze in wezen lange-termijn stabiliteit vergemakkelijkt de doorgifte van de patronen over de generaties. Bovendien blijkt het effect van de geografie, bij alle variabiliteit die er is, toch ook stabiel te blijven bij het verdisconteren van sociale variatie. Ook dat vergemakkelijkt het behoud van de taalpatronen, ze hebben een duidelijk

---

⁸ Zie voor de *verklaarde* variantie R^2 de tabellen in appendix 8, hoofdstuk 10 (Goeman 1999). Bij een logitregressie zal het onverklaarde gedeelte overigens afnemen; er zullen zich dan nauwelijks veranderingen voordoen in de vaststelling welke factoren significant zijn en welke niet, maar de effectschattingen zullen lichtelijk anders uitvallen. Logitregressie is hier evenwel niet gerapporteerd. Want aangezien de relatie tussen afhankelijke variabele en de bepalende factoren niet lineair is en aangezien de hoeveelheid bepalende factoren relatief groot is (9 of 10), zijn de effectschattingen lastig te interpreteren.

ruimere spreiding dan de strikt eigen gemeenschap en blijven daardoor in taalgebruiksoptiek aantrekkelijke middelen tot verstaan. Of deze varianten als regiolectisch aangemerkt moeten worden is niet duidelijk, we hebben duidelijk behoefte aan een beter gearticuleerde theorie over regiolecten, of beter over tussenvarianten die het spectrum tussen dialect (al niet intern homogeen) en genormeerde standaardtaal overspannen. Met betrekking tot t-deletie, en de taalfactoren die deletie bepalen, kunnen we alleen zeggen dat er duidelijke variabiliteit is en blijkbaar blijft. Daarbij is het wel zo dat jongere sprekers minder deletie vertonen, dat de evidentie voor klasseverschil tweeduidig is en dat vrouwen mogelijk meer deleren dan mannen.

De klok kan blijkbaar lang op vijf voor twaalf blijven staan, zonder dat de taaltoestand statisch is. Dat blijkt uit de geografische concentratie (kaart 2-3 hierboven) van t-deletie en uit de ontwikkeling in apparent time. Het versuburbaniseerde, vroeg geïndustrialiseerde Twente hoeft dus bij t-deletie nog steeds niet de maximale uitbreiding te vertonen van tussentaalvormen (zonder t-deletie) tussen standaardtaal en dialect die definitieel als regiolect gelden.

Bibliografie

- CHAMBERS, J. & J. TRUDGILL
1980 *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DAAN, J.
1963 'Inleiding'. In: J. Daan & P. Meertens: *Toelichting bij de Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland I. Bijdragen en Mededelingen van de Dialectencommissie van de KNAW 27*. Amsterdam: Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij.
- DAAN, J. EN H. HEIKENS
1976 *Dialectresistentie bij Kleuters en Eersteklassertjes. Verslagen van onderzoeken in nieuw en oud land. Bijdragen en Mededelingen van de Dialectencommissie van de KNAW 48*. Amsterdam: Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij.
- GERRITSEN, M.
1979 'Een eeuw lang dialectvragenlijsten invullen'. *Mededelingen van het P.J. Meertens-Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde 31*, Amsterdam: P.J. Meertens-Instituut, 15-24.
- GOEMAN, A.
1999 *T-deletie in Nederlandse Dialecten. Kwantitatieve analyse van structurele, ruimtelijke en temporele variatie*. The Hague: HAG-Thesus.
- HAGEN, A.
1995 'Taaltoestanden volgens de 'Reeks Nederlandsche Dialectatlassen''. In: *Thema's en Trends in de Sociolinguïstiek 2. Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen 52*, 79-91.
- HOPPENBROUWERS, C.
1990 *Het Regiolect. Van dialect tot algemeen Nederlands*. Muiderberg: Coutinho.
- JOHNSTON, P.
1985 'Linguistic Atlases and Sociolinguistics'. In: Kirk, J., S. Sanderson & J. Widdowson (ed.): *Studies in Linguistic Geography. The Dialects of English in Britain and Ireland*. London etc. Croom Helm, 81-93.